

נגינת-הנגינות הרבתי הזאת. גם הוא ירד עם לפיד השירה אל תוך תהום-התהומות, אלא שלא צרף בכור כל סיגיהם אפלים, ולכן במקום לנגן את נגינת-הנגינות הוא צרוב מספר, מן צד שיר ולכל-היותר מתאר. כדי לתת את מנגינת הכרך לא צריך דוקא לתת את הכרך. טעם כעיקר פה ועוד יותר הרבה והרבה מעיקר. רק שורות מעטות מאד של השיר האדיר הזה הן שירה. (עד מתי ישפיעו עלינו משוררינו רוב טובה, רק שירים „אדירים“, הררים התלויים בשערה, שהמקרא שלהם — השירה — מועט והמדרש מרבה). מלבד השיר הגדול הזה ראוי עוד להזכר שירו היפה של א. א. ליסיצקי, ששר „על חוף ניאגרה“. זהו שיר אמריקני אמתי (אמנם השפעת השירה האמריקנית של לונגפלו נכרת בו הרבה), שרציניו הלבנים שלו ה„נדלקים דום באשדת-לכת“ נדמים באמת „כציורי כהב-הודים, שרידמוכרת: ציוניריו לעולם של תפארת וילדות-תום שצלוו נשיה לא תחיה“, והאשדות ירים פה „והם רנים בדמי הליל את שירת האיננים“. שני עולמות מתרוצצים פה זה לומר זה, עד שאחד — הגדול והאיתן — מתגבר על חברו ובווע את חברו (העלמה שבשירה, שהיתה לקרבן האשדות, היא כאל מלא הוד), ובכל זאת גם השני חי עוד, חי בקרב הראשון. עדים אנו עוד כיום לעולם גדול של תפארת וילדות-תום, החי בקרב טובי המשוררים ובעל-המחשבות של העם המעשי האמריקני. בסוף הספר באו עוד זכרונותיו של אליעזר בן-יהודה (הגם הוא על סופרי אמריקה יחשבו?) והערכות קצרות והעיקר לא שלמות כלל מעריכים סופרים שונים את פעולתם של דוד ניימרק, א. בן-יהודה, לואי ברנדייס וד"ר שמריהו לוין.

ביחד עם המערכת, מקוים אנו, שהמאספים הבאים יצאו משוכללים יותר. ל-ר.

טיסא עסֶר בתור דרמה.

Ritualmord in Ungarn. Jüdische Tragödie in fünf Aufzügen von Arnold Zweig. MDCCCXCIV. Hyperionverlag, Berlin. Die sendung Semaels. (zweite veränderte Auflage von „Ritualmord in

זאת יש בהם, כמעט בכל אחד, דבר-מה, הראוי להשמע. רוב המאמרים האלה עוסקים בחקר ארץ-ישראל, ואף כי רוב המחברים לא חקרו בזה על דעת עצמם, הנה עמלו על-כפופים לאסוף ממה שחקרו אחרים. רק בפלא הדבר, כי אחד מהם, ק. מרמר, נגדר כל-כך אחרי דעת אחדים מן החוקרים הנוצרים, עד שבעין מלתא דפשיטא היא לו, כי ההיסטוריה של עם ישראל מתלתת עם מלכות בית-דוד. הדבר, כנראה, פשוט לו כל-כך, עד שאפילו אינו נושא-ונות בו. ערך ידוע, ולנו, היושבים מחוץ לאמריקה, אולי גם ערך חשוב יש למחלקה „החיים והתרבות באמריקה“, הכוללת את המאמרים האלה: היהדות האורתודוכסית באמריקה; האורדנים היהודים באמריקה; הסטודנטים העברים באמריקה; התנוך העברי באמריקה; הספרות העברית באמריקה; ספרות הדרוש באמריקה; התיאטרון היהודי באמריקה; ההסתדרות הלאומית באמריקה. יש מן המאמרים האלה, הדינים על נושא ענינם בהרחבה ומשתמשים בלוחות מספרים שונים כדי לתת לנו מושג נכון מחיי היהודים מעבר לאוקינוס.

גם הספרים והציורים שבספר אומרים לספר לנו על-דבר חיי היהודים באמריקה ולצירים. אולם הדברים דלים ומדולדלים עד כי הכובים שבהם יצלוו כל-כך היותר למלא קצה גליון חלק של עתון יומי. עולה עליהם הספור מחיי העירה היהודית בתחום שלנו, מאת אברהם שוער. למחבר הזה יש על-כפופים ניצוץ מסופרי הַזֶ'נֶר שלנו, הוולך ואובד גבי-הוא בפיליטוניות הזולה. אף ספורו של ראובן בריינין, ברגע של שכחה, העשוי על-פי הבניה והגזרה של ספורים אירוטיים ידועים, נשכת חיש מאתנו.

בחלק השירים נדפסה הפואימה הגדולה בשם „ניוירק“ מאת שמעון גינצבורג. אמנם ב„הקדשה לקרן“, אשר בראש הפואימה, אומר לנו המשורר, כי „האחרון במשוררים יקום נאדרי — בכח של אלים שיכלו לשטן“ והוא יקשיב „שיר-ברזל, שיר כרך של כמאל — וירד עם לפיד השירה, בת אלים, אל תוך תהום-התהומות וכו“, וצריך פפור כל סיגיהם אפלים — נגינת-נגינות רבתי תגאל — בכל-זאת גם הוא מנסה לנגן את

יהודי *Steht geschrieben in Efer Segita* (כתבו בספר יצירה) או *Steht in Efer Hafane* (בספר הקנה) ועל-ידי זה ובדומה לזה קנה לספריו ה"נפלאים" מאות אלפי קוראים.

מחולסה זו כמעט אין סופר יהודי-גרמני אחד נקי כעת. ומובן, שגם ארנולד צ'יג איננו יוצא מכלל זה. כשהלל ריק לפניו ועליו למלא אותו על-כרחו, הוא ממלא אותו תֵּן "מיסטי". וכך אנו באים בדרמה זו מן הריק אל המלא ביותר. מחוה אחד עם ג'נדרמים וצוענים ועושי כל תועבה באונגריה ומחזה שני לפני כסא הכבוד עם יצחק אבינו והבל ונת. מהשאול אנו עולים פה השמימה, מפפרקורן המומר המלשין אל אליהו, זכור לטוב, והבעש"ט זכור כאן לטוב והוא דן בהלכה את עקיבא בן-יוסף...

מי כאן טרגי בדרמה הזאת? הנער המצנה שֶׁרֶף (שהעיד באביו ובחבריו היהודים, ששחטו נערה נוצרית לשם דמה) בן שלש-עשרה, והוא רק בן-עונשים, אבל לא בן-בחירה. בכל-אפן אין בחירתו בחירת-עולם ואין הטאו הטא-עולם. הוא אינו טרגי, כנראה, גם לפי השקפת המחבר, שעשה אותו כלא-יודע וכלא-רואה את אשר הוא עושה. האם טרגיים הם אבותיו של הנער? והם הלא לוקחים חלק בדרמה רק כטפוסים צדדיים בלבד, ובאמת אינם עיקריים כלל בדרמה זו. אין זאת אפוא, כי טרגי הוא פה, לפי דעת המחבר, העם העברי? אכן זהו שהמחבר היהודי לא הרגיש מה שהרגיש בכגון זה משורר עברי:

לא לָךְ הַתְּרַפָּה, פִּי אִם לְמַעַן יִךְ.

הפתיחה אל הדרמה הזאת יש בה מן הפתיחה אל איוב ואל פויסט, וכנראה עלה על דעת המחבר ליצור הפעם את הדרמה העברית. את הדרמה העברית בודאי שלא יצר, וספק גדול הוא אם יצר דרמה עברית.

פ. ל.

Ungarn") lüdische Tragödie in fünf Aufzügen von Arnold Zweig. Leipzig, Kurt Wolff Verlag, 1918.

ארנולד צ'יג קבל על-עצמו הפעם תפקיד קשה עד-מאד — ליצור דרמה מן האפס. הוא אמר גם-כן לחזות לנו חזון-תוגה בדבר שאינו אלא חזון-שוא. יש דברים המביאים יסורים וחבלי-מות — וגם מות — על גוי ועל אדם יחד, ובכל-זאת אין בהם כדי לעורר תוגה (קרני ההוד של היגון לא נתנו לכל פנים ולכל דבר!). גם העלילה הבזויה, עלילת הדם, בכל תולדותיה הרעות ותוצאותיה הקשות, אין בה משום חזון-תוגה. אין בה אפילו משום דרמה. היא, פשוט, אפס. אין בינה ולא-כלום אלא "הלל". וכשאמר צ'יג לעורר את רגשותינו על "הלל" זה, לא מצא לו אפוא דרך אחרת כיהאם למלא את החלל הריק תֵּן איזה שיהיה, והנה עורר משנת-העולם את יצחק אבינו (את "הפן הנעקד") ואת אליהו הנביא ואת נח (שממנו, נפרדו הגוים בארץ אחרי המבול) ואת הבל ואת רבי עקיבא ואת רבי ישראל בעש"ט, ולחברו, את המומר פֶּפֶרְקוֹרֵן, ויבוא גם הסטן להתיצב בתוכם, והנה "קול אלהים" מדבר אלינו...

לאחינו המערביים, ביחוד לאלה הכותבים בגרמנית, יש הולשה קטנה — להמתיק את הדברים ב"סוד". מחבבים הם את הפלא. ובאמת אין בזה כל פלא. הן כל ההויה היהודית שלהם היא לעת-עתה אפילו לטובים ומתוקנים שבהם דבר-פלא, סוד. יש שאחד מהם מבטא, למשל, שם עברי ככתבו באותיות גוטיות והנה רטט של קדושה לכל דבר זר ונפלא יעברנו. אף סופר כיעקב נטרמן כותב *Steht geschrieben in Maffchet Saanit* ומדמה לעורר על-ידי-זה את לב הקוראים אל פלאי-הפלאים, בעוד ש"כתוב במסכת תענית" הוא לנו דבר פשוט ורגיל מאד. הדבר הגיע לידי כך, שגוי גמור כגוסטב מיירניק נפל על המציאה הזאת ומצא, כי טוב לכתוב מדי פעם בפעם בספר-יצירה

